

# ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК З КУРСУ ГЕНДЕРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

**Аутінг** (англ. outing) – публічне розголошення особистої інформації про сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність людини проти її бажання і згоди.

**Гендер** – соціально-психологічна характеристика, набута у процесі соціалізації, яка формує людину як чоловіка чи жінку і значною мірою визначається особливостями культури, традицій, вихованням та соціальними очікуваннями.

**Гендерні ролі** – один з видів соціальних ролей, набір очікуваних зразків поведінки (або норм) для чоловіків і жінок. Гендерна роль розуміється як виконання певних соціальних розпоряджень – тобто відповідна статі поведінка у вигляді мови, манер, одягу, жестів і іншого.

**Гетеросексизм** – дискримінаційне ставлення до осіб іншої сексуальної орієнтації як до громадян другого сорту, які мають інші (обмежені) правові та громадянські права, економічні можливості і можливості соціальної рівності в більшості юрисдикцій в світі і суспільстві.

**Гомосексуальність** – емоційна спрямованість і сексуальний потяг до представників своєї статі і сексуальний контакт з ними.

**Гомофобія** – почуття страху, огиди, ненависті по відношенню до гомосексуальних індивідів та упереджене ставлення до них.

**Диференціація гендерна** – процес, в якому біологічні відмінності між чоловіками і жінками наділяються соціальним значенням і використовуються як засоби соціальної класифікації.

**Ідентифікація** – емоційно-когнитивний процес засвоєння людиною норм, установок, цінностей, моделей поведінки як своїх власних у взаємодії зі значимими особистостями та референтними групами.

**Ідентичність гендерна** – аспект самосвідомості, що описує переживання людиною себе як представника певної статі. Це одна з базових характеристик особистості, що формується в

результаті психологічної інтеріоризації чоловічих чи жіночих рис, у процесі взаємодії „Я” та інших, у ході соціалізації.

**Ідентичність статева** – внутрішня динамічна структура, що інтегрує окремі сторони особистості, пов'язані з усвідомленням і переживанням себе як представника певної статі, у єдине ціле без утрати їхньої своєрідності.

**Інверсія гендерна** – соціально-психологічний процес формування гендерної ролі, що виражається в засвоєнні чоловіком або жінкою прямо протилежних для них моделей (норм) фемінності або маскулінності; а також – це домінування, превалювання в „наборі” чоловічих характеристик фемінних рис і навпаки, що визначає особливості мислення, емоційного реагування та поведінки людини.

**Камінг-аут** (англ. coming out) – процес відкритого та добровільного визнання людиною своєї приналежності до сексуальної чи гендерної меншості або результат такого процесу.

**Маскулінність** (мужність) – комплекс аттитюдів, характеристик поведінки, можливостей і сподівань, що детермінують соціальну практику тієї чи іншої групи, об'єднаної за ознаками статі. Іншими словами, маскулінність – це те, що додано до анатомії для одержання чоловічої гендерної ролі, гендерної ідентичності.

**Насильство гендерне** – різновид агресивної поведінки, використання сили на основі статі – від вербальних образ та погроз до фізичних побоїв та примушення до вступу в небажаний сексуальний зв'язок.

**Патріархат** – форма суспільного устрою, в якій, домінуюча роль у всіх сферах життя належить чоловікові, що характеризується такими ознаками: патрилінійність, патрилокальність, моногамія або полігамія, зосередженість прав стосовно розпорядження майном сім'ї та економічним життям родини в руках чоловіка.

**Психологічна стать особистості** – ставлення людини до себе як до чоловіка чи жінки, усвідомлення і прийняття власної статевої належності, засвоєння стереотипів маскулінності та фемінності. Психологічна стать є поєднанням біологічного

(генетичної, хромосомної статі) та соціального (норми, уявлення, ролі та ін.).

**Психологія гендерна** – галузь психологічного знання, яка в основному вивчає характеристики гендерної ідентичності, що детермінують соціальну поведінку людей залежно від їх статевої приналежності.

**Психологія статі** – галузь наукового знання, яка об'єднувала фрагментарні й розрізнені дослідження, присвячені вивченню проблем статі і міжстатевих стосунків

**Психологія статевих відмінностей** – розділ диференційної психології, що вивчає відмінності між індивідами, зумовлені або опосередковані їх статевою приналежністю.

**Психологія сім'ї та шлюбу** – міждисциплінарний напрям у психології, в рамках якого вивчаються різноманітні проблеми сім'ї та шлюбу.

**Рольовий конфлікт** – різноманітні прояви конфліктної взаємодії людини з іншими людьми та з соціумом, в основі якого лежать суперечності рольової поведінки людини.

**Сексуальні домагання на робочому місці** – сексуальні пропозиції, вимоги „сексуальних послуг” та інші вербальні і фізичні дії сексуальної спрямованості, що висуваються в якості умови прийому на роботу або збереження роботи, коли вимушена згода особистості або її відмова від подібних пропозицій стає визначальним при винесенні рішення про найм, збереження робочого місця або просування по службі, а також коли метою або результатом таких дій є вплив на продуктивність праці на робочому місці.

**Сексуальне насильство** – це такі сексуальні стосунки між людьми, коли одна сторона, свідомо чи несвідомо, не згодна на статевий зв'язок або вступає до нього під чийсь натиском, з примусу.

**Сексуальне насильство в сім'ї** – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до неповнолітнього члена сім'ї. Одним із варіантів сексуального злочина у рамках родинних зв'язків є інцест.

**Сексизм** – ідеологія і практика дискримінації людей за ознакою статі. Вона заснована на установках або переконаннях,

відповідно до яких жінкам (або чоловікам) помилково приписуються певні якості або відмовляється у наявності таких.

**Сексизм мовний** – дискримінація за статевою ознакою в мові, який існує як на рівні слова, так і на рівні речення та всього дискурсу. Найрозповсюдженими варіантами мовного сексизму є мовленеві гендерні стереотипи, „невидимість” жінок у мові та асиметрія у використанні паралельних висловів стосовно чоловіків і жінок.

**Сексуальність** – це сукупність психічних реакцій, переживань та вчинків, пов'язаних з виявленням та задоволенням статевого потягу.

**„Скляної стелі” феномен** – штучно створений бар'єр, заснований на забобонах, що не дозволяє кваліфікованим працівникам просуватися по службі, займати керівні посади в організації.

**Соціалізація** – процес інтеграції індивіда в суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот (група, соціальний інститут, соціальна організація) шляхом засвоєння ним елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально значущі риси особистості.

**Соціалізація гендерна** – процес засвоєння соціальних норм, правил, особливостей поведінки, установок відповідно до уявлень про гендерну роль, її формування й призначення.

**Стать** – анатомо-фізіологічні особливості людей, на основі яких людські істоти визначаються як чоловіки або жінки.

**Стереотип** – упорядковані, схематичні, детерміновані культурою уявлення особистості про світ, що заощаджують її зусилля при сприйнятті складних соціальних об'єктів і захищають її цінності, позиції і права.

**Стереотипи гендерні** – сформовані в культурі узагальнені уявлення (переконання) про те, як дійсно поведуться чоловіки і жінки.

**Сучасна гендерна теорія** – система наукових поглядів стосовно відносин, ролей, норм, статусів та цінностей чоловіків і жінок, їхнього соціального життя та життєвого досвіду, набуття й реалізації ними соціально-рольових характеристик і особливостей.

**Творення гендеру („doing gender”)** – процес взаємодії, в якому індивіди присвоюють гендерну ідентичність собі і регламентують її іншим. Головними детермінантами створення гендеру служать соціальні очікування, ролі і конвенціональні вимоги статевої адекватності поведінки.

**Транссексуалізм** – стійке усвідомлення своєї приналежності до протилежної статі, незважаючи на правильне (відповідне генетичної статі) формування гонад, уrogenітального тракту і вторинних статевих ознак.

**Фемінізм** – філософська концепція соціокультурного розвитку, альтернативна до існуючої європейської традиції, яка виявляє зверхність до жіночого соціального досвіду в уявленнях про світ і суспільство.

**Фемінність** (жіночість) – комплекс атитюдів, пов'язаних з жіночим, що включає в себе також характерні форми поведінки, очікувані від жінки в даному суспільстві, або ж соціально визначене вираження того, що розглядається як позиції, котрі внутрішньо притаманні жінці.